

---

## TÜRKİYE'DE MÛTATABBİPLER - SOSYALİZASYON VE TAM-GÜN YASASI

---

Doç. Dr. Ahmet ÇELİKKOL  
Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi

---

Öztürkçe bir karşılığı bulunmayan «mutatabbib» sözcüğü, geleneksel, yöresel ya da dinsel görünümlü, fakat gerçekte din dışı yöntemler kullanarak sözde sağlık hizmeti gören, hasta tedavi eden kimseleri tanımlar. Özellikle kırsal kesimde kümelenen ve Doğu bölgelerimize doğru sayısı giderek artan mutatabbiblerimiz arasında, sağlık uygulamalarına ilişkin deneyimlerine dayanarak hizmet vermeye çalışan kişilerden şarlatanlara ya da inanç sömürücülerine kadar her tür kişi bulunmaktadır.

Sağlık eğitimi görmediği halde kırık-çıkıkçılık, iğnericilik, ebelik yapan kişiler toplumumuzda oldukça boldur. Bu kişiler belirli ölçüde deneyim sahibidirler; bu nedenle zaman zaman uygulamalarında başarılı oldukları belirtilmelidir. Ancak hafif bir çıkık için uygun olmayan girişimde bulunarak rahatsızlığı büyüten, bir kırığı tedavi edeyim derken kişiyi sakat bırakan kırık-çıkıkçılar az değildir. Bu kişilerce yanlış iğne yapıldığı için bir ayağı sakat dolaşan kişilerin öyküsünü ülkemizin birçok yöresinde dinleyebiliriz. Köyde bu tür ebelerin doğum yaptırırım derken annenin hatta anne ve çocuğun ölümüne yol açtıkları da az rastlanan bir durum değildir. Birçok çocuğu sünnet eden, fakat az sayıda da olsa bazısını ömür boyu unutamayacağı ve acısını duyacağı biçimde eksik bırakabilen sünnetçi, berber koltuğunda dişçilik yapayım derken kişiyi sağlam dışından eden, hatta çok önemli hastalıkların ortaya çıkmasına yol açan sözde dişçi de anılabilir. Bu örnekler arttırılabilir. Doğal olarak görgü ve deneyime, haydi diyelim iyi niyete dayansa da, bu tür kişilerin günün birinde hastayı tedavi edeyim derken hastalığı arttırması, yeni hastalıklar geliştirmesi hatta ölme neden olması kaçınılmazdır.

Sarılık kesen, iki kaş arasına bir ustura çizigiyle onulmaz başağrısını sözde dindiren «hacamatçı», bildiğimiz «muskacı», okuyup üfleyerek sirozdaki karın şişliğini iyi eden «üfürükçü», artık iyiden iyiyeye çağdıışı, şarlatan ya da inanç sömürücüsüdür. Bunların hastaya, dert çeken kişiye yarar sağlaması olanaklı değildir, fakat tedavi etme iddiasındayken zarar vermesi zorunludur, kaçınılmazdır.

Bu tür mutatabbiblere, inanç sömürücülerine ya da şarlatanlara kızmak, cezalardan ceza beğenip en ağırını yüklemek soruna çözüm getirmez. Buradaki sorun gerçekte dertlerin en ağırını çeken hasta

yurttaşlarımızdan hiç olmazsa bazısının neden hekime ya da diğer sağlık personeline değil de mutatabbilere, şarlatanlara başvurduğu. Konuya toplumsal gerçeklerimizi değerlendirerek bakmak zorundayız. Ancak o zaman sorunun çözümüne yönelik adımlar atabiliriz.

Mutatabbib sorununa kolay yanıt bulmaya çalışalım: Halkımız cahildir, bilgisizdir, onun için hastalanınca böyle davranır. Sorunun daha kibarca ya da bilimsel görünümlü yanıtı: Halkımız kültürel yönden geri kalmıştır, sosyokültürel gerilik içindedir. Konuya bu açılardan baktığımızda yanılmasak bile, önemli gerçekleri gözümüzden çıkarabiliriz.

Gerçekte, yurttaşlarımızın sağlık sorunlarını bu tür kişilere çözümlertirmeye çalışması birkaç nedenle açıklanabilir. Birincisi, bir sağlık sorunuyla karşılaşan yurttaşımız yörede hekim ya da diğer sağlık personeli bulamadığı için; ikincisi, hekim veya sağlık personeline başvuracak parasal olanağı bulunmadığı zaman bu yola başvurmak zorunda kalmaktadır. Bu iki neden dışında, mantıklı ve gerçeklik taşıyan nedenler düşünülebilir, bulunabilir. Ancak, konuya çok boyutlu bir yaklaşımla, akla gelebilecek diğer nedenlerin de yukarıdaki iki ana nedenden kaynaklandığı, yılların içinde giderek gelenek, görenek ya da yanlış inanç gibi biçimlere büründüğü görülebilecektir.

Yukarıdaki iki ana nedene hemen karşı savlar öne sürülebilir. Birincisi, hekim ve diğer sağlık personeli bulunan yerlerde de bu tür kişilerin bulunduğu ve iş yapmakta oldukları bir gerçektir. İkincisi, sözü edilen mutatabbib ve şarlatanlar da para ile iş görmektedir, hatta belki de hekim ve diğer sağlık personelinde daha çok para almaktadır. Birinci karşı görüşü yanıtlamamız kolay olacaktır. Bölgede hekim ve diğer sağlık personeli bulunsa bile, yurttaşlarımızın bu kişilere başvuracak yeterli parası bulunmamaktadır; gene mutatabbibe, şarlatana başvurur. İkinci karşı görüşe, mutatabbib ya da şarlatanların daha pahalı iş görmesine gelince, buradaki gerçek şudur: Şu veya bu nedenle biraz fazla ün kazanmış üfürükçü v.b. dışında, mutatabbibilere, yararlı olup olmadıkları bir yana yurttaşlarımıza epey ucuza gelmektedir. Kırık-çıkıkçı, ortopedi uzmanı hekimden çok daha ucuza kırık tamir eder, çıkık düzeltir. Diplomasız sünnetçi, diplomalı sünnetçiden ucuza gelir.

Şimdi bu yazının başlığına dönebiliriz. Mutatabbibilere sağlık hizmetlerinde sosyalizasyon ve tam gün uygulamasının ilgisi nedir? Bu soru yukarıdaki satırlarda yanıtlanmış oluyor. Ülkemizde mutatabbib ya da şarlatanlar, inanç sömürücüleri vardır ve sayıları herhalde birçok ülkedekinden fazladır. Yurttaşlarımız, çoğunlukla hekim ve diğer sağlık personeli bulamadığı için ya da bu kişileri bulsa bile yeterli para bulamadığı için bir sağlık sorunuyla karşılaştıklarında mu-

tatabbibilere, şarlatanlara başvurmak zorunda kalmaktadır. Böyle bir görünüm, mutatabbib ve şarlatanlar sorunu, kuşkusuz çözümlenmesi gereken bir konudur.

Tam Gün Yasası tartışılmalıdır, tartışılmalıdır da. Yasanın uygulanması çok yeni olmasına karşın, sadece birkaç aylık uygulama ile özellikle doğu yörelerimizde hekim ve diğer sağlık personeli gereksiniminin sağlanması yolunda önemli gelişmeler olduğu Sağlık Bakanı'nca açıklanmış, gereksinimlerin bugünkü düzeyde karşılanan miktarı rakamlar ve yüzdeler verilerek ortaya konulmuştur. Böyle bir gelişme, yukarıda değinilen, mutatabbibilere, şarlatanlara başvurmanın birinci nedenini ortadan kaldırmaya yönelik bir uygulama olmaktadır. Bu uygulama ile yeterli hekim ve sağlık personeli sağlandığında, yurttaşlarımızın bu kişilere başvurma nedenlerinden birincisi ortadan kalkmış olacaktır. Bu satırları yazarken Tam Gün Yasası'nın gözle görülen yararının da ya görevinin sadece yurttaşlarımızın mutatabbibilere başvurmasını önlemek olduğunu belirtmek istemiyorum. Kuşkusuz bu yasa çok yönlüdür ve ülkemizin sağlık hizmetlerine yeni boyutlar getirmektedir. Bu yazının amacı, çok yönlü ve ileriye yönelik gelişmeler getirecek bu yasanın, yalnızca bir açıdan, yurttaşlarımızın mutatabbibilere başvurması ve bunun zararlı sonuçlarının önlenmesi yönünde getireceği yararları değinmektir.

Yurttaşlarımızın bu kişilere başvurmasının ikinci nedeni, yeterli parası olmadığı için daha az para isteyen yola başvurması, çözümünü açısından çok daha geniş boyutludur. Burada, konunun çok geniş boyutlu olmasını bir yana bırakıp bir hekim olarak Tam Gün Yasası uygulamasının, sosyalizasyon uygulaması ile bütünleşmesi gereğine değinmeliyim. Böyle bir uygulamada, yurttaşlarımızın Tam Gün Yasası'nın getireceği olanaklarla hekim ve diğer sağlık personeli bulabileceği kadar, sağlık hizmetlerine gereksinim duyduğunda, sosyalizasyon uygulamasıyla bu hizmetler para ödemeksizin karşılanacağı için mutatabbibe ya da şarlatana başvurmasına gene gerek kalmayacaktır. Burada tam gün uygulamasının tartıştığımız açıdan bir eksikliği, başka bir deyişle tamamlanması gereken noktası ortaya çıkmaktadır. Bu da Tam Gün Yasası'nın kapsamlı bir sosyalizasyon uygulaması ile bütünleşmesi gereğidir.

Özetle, ülkemizde şimdiye kadarki bildiğimiz sağlık uygulaması çağdaş nitelikte olamamış, yetersiz sağlık kurumları dışında ancak varlıklı kişilerin satın alabileceği bir hizmet durumunda kalmıştır. Bu nedenle yurttaşlarımız, çağdışı yöntemlere başvurmak zorunda bırakılmıştır. Tam Gün Yasası ve yaygın sosyalizasyon uygulaması ile ülkemizdeki sağlık hizmetleri çağdaş bir düzeye ulaştırılabilir, yurttaşlarımız da çağdaş davranma yoluna yöneleceklerdir. Bu bir adımdır, bu çabalar sonucu sağlık sorunu olan yurttaşımız, bu kişilere başvurmaktan kurtarılmış olacaktır.